

*Лацихіна В. П., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри романських мов Інституту філології
КНУ імені Тараса Шевченка (м. Київ)*

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

У статті досліджуються стратегії формування загальноєвропейського простору вищої освіти та їх вплив на французьку систему вищої освіти на сучасному етапі.

Ключові слова: вища освіта, інтеграція, глобалізація, загальноєвропейський освітній простір, мобільність.

В статье исследуются стратегии формирования общеевропейского пространства высшего образования и их влияние на французскую систему высшего образования на современном этапе.

Ключевые слова: высшее образование, интеграция, глобализация, общеевропейское образовательное пространство, мобильность.

The article deals with a problem of strategies formation of the European dimension of higher education and their influence on French system of higher education nowadays.

Keywords: higher education, integration, globalization, European dimension in education, mobility.

Актуальність дослідження. На перетині тисячоліть методологічною основою філософії розвитку освіти стає парадигма культур, духовно-інтелектуальне, творче, гуманістичне мислення та зорієнтованість до інтернаціоналізації культурно-освітньої сфери, що спрямовує європейські народи до об'єднання та формування єдиного освітнього європейського простору.

В умовах інтернаціоналізації європейського освітнього простору важливим джерелом визнання сучасної стратегії розвитку вищої освіти України є вивчення європейського досвіду організації системи підготовки кадрів у вищих навчальних закладах. На нашу думку, для нашої держави показовим у цьому аспекті є досвід Франції – ініціатора й активної учасниці Болонського процесу, країни з віковими традиціями в галузі освіти.

Стан досліджуваної проблеми. Аналіз історико-педагогічних джерел засвідчує, що загальні тенденції розвитку вищої освіти у Франції досліджувалися у працях відомих французьких, російських, українських педагогів-компаративістів Е. Ансіяна (E. Enciyan), К. Бедаріди (C. Bédarida), С. Бодмона (S. Baudemont), Ж. Льопьозана (Lepesant G.), Г. Міаларе (G. Mialaret), Ж. Фурастьє (J. Fourastié), А. Проста (A. Prost), Б.Л. Вульфсона, З.О. Малькової, О.М. Джуринського, Л.І. Зязюн, К.В. Корсака, О.В. Матвієнко, О.В. Сухомлинської, Л.П. Пуховської. Інтеграційні процеси розвитку освіти у сучасному світі та у Франції досліджували Б.Л. Вульфсон, Ж.-П. Гішар, О.М. Джуринський, І.В. Жуковський, К.В.

Корсак, Н.М. Лавриненко, З.О. Малькова, О. В. Матвієнко, Г. Фабіані, С. Френе та ін.

Мета даної статті полягає у визначенні стратегій формування загальноєвропейського простору вищої освіти та їх вплив на систему вищої освіти Франції.

Розвиток системи вищої освіти у Франції відбувається під певним впливом зовнішніх чинників. У 80 – 90 – ті рр. ХХ ст. ці чинники характеризуються посиленням доцентрових тенденцій, масштабними інтеграційними процесами в рамках Європи та глобалізаційними процесами у світі, інтернаціоналізацією у сфері освіти.

Найбільш інтенсивно інтеграційні процеси проходять у Західній Європі. Саме в цьому регіоні створюються найновіші форми і методи економічної, політичної і культурно-освітньої інтеграції.

Основну роль у визначенні основних напрямів загальної соціально-економічної і політичної стратегії західноєвропейських держав відіграє Європейський Союз (ЄС). Головним робочим органом Європейського Союзу є Комісія ЄС (президент – Жак Делор (J. Delors)), що нараховує сімнадцять членів. Комісія тримає в полі зору питання політичного, економічного та соціального розвитку держав-учасниць. Формується єдина стратегія розвитку галузей народного господарства для всіх країн-членів [3, с. 126].

До цього контексту належить й інтеграція у сфері освіти. Цілком погоджуємося з думкою Б.Л. Вульфсона, Ж.-Л. Дельпюша, Ж. Льопьозана, О.В. Матвієнко про те, що найважливішою умовою подальшого зміцнення ЄС є освітня інтеграція, яка віддзеркалює процеси

зближення західноєвропейських держав і сприяє їх розвитку. У 1976 р. був створений постійно діючий Комітет освіти держав-членів ЄС, до функцій якого входить розробка стратегії співпраці з метою гармонізації освітніх систем західноєвропейських країн. Під егідою Комітету діє створений у Парижі Європейський інститут виховання і соціальної політики, в рамках якого функціонує Бюро співробітництва у сфері виховання, яке знаходиться в Брюсселі. Проводяться засідання ради міністрів освіти західноєвропейських країн [3, с. 126-127].

У рамках Ради Європи створена і функціонує Рада з питань культурного співробітництва, яка організує експертні ради з питань освіти в європейському регіоні. Діяльність експертних рад не зорієнтована на жорстке регламентування, а відкриває широкий простір для національної педагогічної творчості, але стратегічні напрями необхідних змін чітко конкретизуються і можуть слугувати методологічними орієнтирами для проведення реформ в окремих країнах [9, с. 183].

Важливою складовою процесу інтеграції виступає духовне зближення європейських народів. Пропонується ідея формування європейської свідомості. Це означає, що мешканці європейського регіону мають усвідомити, що вони є не лише французами, англійцями чи німцями, а передусім – європейцями. Отже, ставиться питання про трансформацію національного мислення у континентальне, що робить традиційний культ нації другорядним. Такі ідеї широко культивуються видатними діячами європейських інтеграційних органів. Так, Генеральний секретар Ради Європи Д. Таршис стверджує: “Трансформація національного мислення у мислення континентальне є безперечним кроком уперед, оскільки воно (мислення) підкреслює ті тісні зв’язки, котрі об’єднують усіх європейців.” У рішеннях і рекомендаціях координаційних органів ЄС і різних форумів основна увага акцентується на необхідності створити таку обстановку в школах і вищих навчальних закладах (ВНЗ), щоб учні й студенти відчували себе європейцями. Модернізація навчальних програм також повинна формувати “європейську свідомість”. Однак прагнення прискорити цей процес інколи викликає негативну реакцію, наслідком якої є націоналістичні настрої в суспільстві, тому що для більшості мешканців будь-якої

європейської країни національна ідентичність має велике значення. На думку французького вченого П. Брюкнера, неможливо бути європейцем, не залишаючись при цьому французом, німцем чи італійцем [1, с.196].

Аналізуючи глобалізаційні процеси у світі, тенденції до інтернаціоналізації суспільства, інтеграційні процеси у європейському регіоні, ми схилиємося до думки, що молода генерація європейців повинна виховуватися на принципі подвійної лояльності, поваги – як до своєї країни, так і до Європи.

Для досягнення цих цілей необхідне зближення освітніх систем різних європейських країн. Загальноєвропейський освітній простір є реалією сьогодення. Освітня інтеграція здійснюється не лише наднаціональними органами. Дуже часто ініціативу проявляють владні органи деяких країн.

Не винятком у цьому процесі є, зокрема, розбудова ідеології освітньої парадигми у постіндустріальній Франції, одній із найбільш розвинених країн Західної Європи. Так, у 1987 р. уряд Франції запропонував відсвяткувати тридцятиріччя Римського договору про налагодження співробітництва в європейському регіоні та створення Європейського Економічного Співтовариства інтенсивним будівництвом “Об’єднаної Європи” у галузі освіти та виховання. Для цього був розроблений спеціальний комплекс конкретних пропозицій, які були чітко викладені у спеціальному документі під назвою “Голуба книга: за європейське виховання і європейську культуру”. У цьому документі наголошується, що європейське співробітництво в освітній сфері є пріоритетним питанням для всіх країн-учасниць. Воно повинне, по-перше, сприяти духовному зближенню народів європейських держав; по-друге, запозичувати і використовувати досвід оновлення змісту, методів навчання й виховання в окремих країнах для удосконалення та взаємозбагачення в масштабах всієї Європи. Зближення навчальних програм європейських країн стосується не тільки школи, але й системи підготовки у вищих навчальних закладах [4; 6].

Загальноєвропейський освітній простір вищої освіти безпосередньо стосується держав-учасниць Болонського процесу, метою якого є сприяння мобільності студентсько-викладацького складу, впровадженню єдиної системи оцінювання і

стандартизації дипломів в межах ЄС. Так, вища освіта, здобута у Франції, відкриває фахівцям перспективи кар'єри в інших європейських державах [6].

У рамках формування єдиної стратегії кадрової підготовки багато європейських організацій виступають за оновлення навчальних програм у вищих навчальних закладах.

У Франції в рамках міжнародної співпраці вищих навчальних закладів, підтримуються програми та виділяються кошти (стипендії), спрямовані на підтримку мобільності. Для цього щороку виділяються стипендії, розраховані на конкретний термін дії тієї чи іншої європейської програми. Обмін студентами, викладацьким складом стає невід'ємною частиною навчального процесу. Навчання, наукові дослідження за кордоном є необхідною складовою освіти вищого рівня і зорієнтовані на зближення європейських народів, сприяючи формуванню європейської свідомості та європейського мислення [9, с.103-108; 10, с.29-35].

У рамках транс'європейського проекту "Загальноєвропейський освітній простір" у 1999 р. у Франції відбулася національна педагогічна конференція, на якій було схвалено пропозицію щодо впровадження спецкурсів: "Європейський простір" ("Dimension Européenne en Education") та "Наша Європа" ("Notre Europe") у систему вищої освіти [2, с.109-110; 5; 7; 8, с.334-335; 10, с.29-35].

Вивчення цих спецкурсів має на меті:

- збагатити знання студентів про країни ЄС, історію розвитку та політичні структури;

- сприймати Європу як частину світу, де рівноправно розвиваються різні народи та національні меншини;

- критично сприймати національний культурний стереотип, усвідомити поняття "культурний стереотип, культурна належність";

- виховувати у студентів почуття громадянина Європи;

- поглибити розуміння студентами прав людини у Франції та інших державах Європи;

- налагодити культурний обмін між студентами та викладачами для поглиблення знань із фахових дисциплін [2, с.109-110; 5; 7; 8, с.334-335; 10, с.29-35].

Спецкурс "Європейський простір в освіті" передбачає розгляд таких тем:

- система освіти в Європі;

- історична база європейської інтеграції;
- концепція прав людини;
- сучасні закони ЄС стосовно розвитку систем освіти в ЄС;

- політичні, економічні та соціальні аспекти розвитку сучасної Європи;

- європейська перспектива щодо економічного розвитку та охорони навколишнього середовища;

- національний навчальний план та "Європейський простір";

- розвиток систем середньої та вищої освіти у різних країнах Європи;

- вплив релігійних традицій на систему освіти та навчальні програми у Франції та інших європейських країнах [4; 10, с.29-35].

Спецкурс "Наша Європа" зорієнтований на вивчення таких тем:

- система освіти в Європі (пріоритетною складовою якої є педагогічна освіта та науково-дослідна діяльність);

- культурно-освітні, соціально-економічні аспекти розвитку європейського регіону;

- євроінтеграційні процеси на теренах Європи [2, с.109-110; 5].

Починаючи з 1990 р., у вищих навчальних закладах Франції практикується навчальне стажування студентів за кордоном.

Окрім курсів "Європейський простір в освіті" та "Наша Європа", з 1987 р. навчальні заклади Франції підключилися до розроблених органами Європейського Союзу програм розвитку освіти у Європейському регіоні: ЕРАЗМУС (Erasmus), СОКРАТ (Socrates), КОМЕНІУС (Comenius), КОМЕТ (Komett), ЛІНГВА (Lingua), ТЕМПУС (Tempus), ПЕТРА (Petra), ІРИС (Iris), ФАЯР (PHARE), ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ (LEONARDO DA VINCI) та інші. Ці програми не обмежуються побажаннями й рекомендаціями. Це – конкретні плани з чітко зазначеною метою, терміном дії та обсягом фінансового забезпечення [9, с.181-185].

В умовах подальшого розвитку європейської інтеграції актуальним є питання щодо визначення основної мови міжнародного і міждержавного спілкування. В епоху Середньовіччя такою мовою була латинська, потім на зміну латині прийшла французька мова. У XVIII – XIX ст. саме французькою мовою проводилися міжнародні переговори, укладалися різні угоди. Це була мова культурних зв'язків, розмовляти нею означало належність особи до вищого кола суспільства. Англійська

мова посідала в ті часи одне з останніх місць в ієрархії європейських мов, але згодом вона стала основною мовою міжнаціональних контактів, мовою ділового світу. Більшість учнів європейських країн дуже часто обирають саме англійську мову як першу іноземну мову для вивчення. Ця мова стає необхідною у спілкуванні як для висококваліфікованого фахівця, так і для пересічного робітника, тому її вивчення набуває масового характеру і стає майже соціальним явищем. У Франції на початку 80-х рр. XX ст. був прийнятий закон, який зобов'язував усі без винятку підприємства виділяти 1,2% фонду зарплати на мовну підготовку співробітників. У одній із доповідей ЄС зазначалося «Хочемо ми цього чи ні, але англійська мова стане у майбутньому основним засобом міжнаціонального спілкування для всіх європейців... Навіть у країнах Південної Європи, де завжди високо цінувалася французька мова, сьогодні вона все частіше витісняється англійською» [6].

Як показують результати дослідження, у європейських країнах представники інтелігенції висловлюють занепокоєння з приводу того, що масове застосування англійської мови сприяє насадженню американської антигуманної культури і несе загрозу національній самобутності європейських народів та підриває традиції європейської цивілізації. У Франції, де свято оберігають національні традиції, у тому числі й мовні, робляться спроби навіть на державному рівні протидіяти широкому застосуванню англійської мови: введені жорсткі обмеження на показ англомовних фільмів по державному телебаченню;

карається штрафом вживання англійських слів замість французьких у навчальних закладах та засобах масової інформації.

Висновки. Отже, з огляду на глобалізаційні процеси у світі, у рамках ЄС створені і діють комісії і комітети до функцій яких входить розробка стратегій формування загальноєвропейського освітнього простору з метою будівництва «Об'єднаної Європи». Основними стратегіями формування загальноєвропейського простору вищої освіти є:

- формування європейської свідомості;
- гармонізація освітніх систем (впровадження єдиної системи оцінювання і стандартизації дипломів у межах ЄС; оновлення навчальних програм у ВНЗ);
- формування «мовного портфеля».

Розробка у Франції нової освітньої стратегії спрямована на формування загальноєвропейського освітнього простору, на загальні напрями розвитку освіти, зокрема вищої. У Франції, у рамках транс'європейського проекту, впроваджено у систему вищої освіти спецкурси «Європейський простір» і «Наша Європа». Діють міжнародні освітні програми ЕРАЗМУС, СОКРАТ, ТЕМПУС, ТЕМПУС-ТАСІС, КОМЕТ, ПЕТРА, ІРІС, ФАЙЯР, ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ, ЛІНГВА, спрямовані на сприяння мобільності студентів, викладачів, науковців та адміністративного персоналу європейських, зокрема французьких університетів і мають на меті формування гармонійних взаємовідносин, співробітництва у різних галузях народного господарства.

Література

1. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Вульфсон Б.Л. – М.: УРАО, 1999. – 208 с.
2. Лашихіна В.П. Трансформація системи підготовки педагогічних кадрів у Франції в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору (80-і – 90-і рр. XX ст.) / Лашихіна В.П. // Наук. вісн. кафедри ЮНЕСКО Київ. нац. лінгвістичного ун-ту (LINGUAPAX – VII). – К., 2008. – Вип. 16. – С. 105 – 110.
3. Матвієнко О.В. Стратегії розвитку середньої освіти в країнах Європейського Союзу: [монографія] / Матвієнко О.В. – К.: Ленвіт, 2005. – 381 с.
4. Elargissement de l'Union européenne: <http://www.dree.org/elargissement>
5. Groupement d'études et de recherches « Notre Europe »: <http://www.notre-europe.asso.fr>
6. La Documentation française: <http://www.ladocfrancaise.gouv.fr>
7. L'Education comparée: un outil pour l'Europe / [sous la direction de Pierre Laderrière et Francine Vaniscotte]. – Paris: L'Harmattan, 2003. – 119 p.
8. Lepesant G. Elargissement de l'UE / Gilles Lepesant // L'Etat de la France. – Paris, 2005-2006. – P. 334 – 335.
9. Michel A. L'ouverture internationale et européenne du système éducatif français / Alain Michel // Le système éducatif en France / [sous la direction de Bernard Toulemonde]. – Paris: Les notices de la Documentation française, 2003. – P. 179 – 185.
10. Tost M. La dimension européenne / M. Tost // Editions du Conseil de l'Europe. – Strasbourg, 2000. – P. 29-35.